

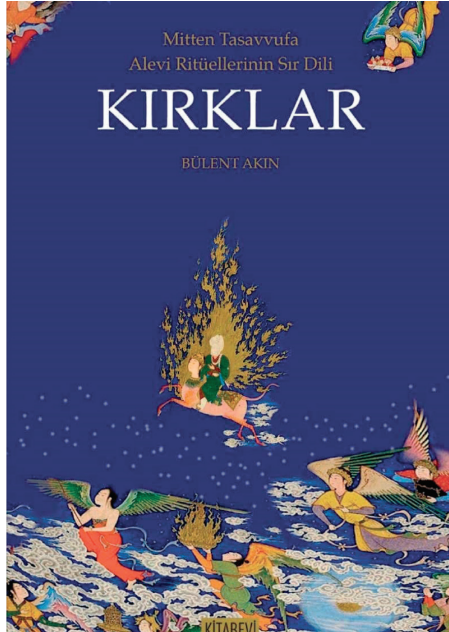

Kitap Tanıtımı / Book Review

Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili Kırklar Bülent Akın (2020) İstanbul: Kitabevi Yayınları

ISBN: 978-605-7819-56-7, 250 sayfa.

Fatoş Yalçinkaya*

* Dr. Fatoş Yalçinkaya. fatos-yalcinkaya@hotmail.com. ORCID 0000-0002-8864-1608

Alevi ritüellerinin temel taşlarından biri ve en önemlisi olan Kırklar mitinin mitik temelleri ve Alevi öğretisindeki işlevinin bütüncül bir şekilde ele alınıp incelendiği “Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili Kırklar” adlı kitap, Bülent Akın tarafından 2020 yılında Kitabevi Yayınları yayımlanmış bir çalışmadır. Çalışma 2020 yılında tarafından basılmıştır.

Kırklar, yüzyıllardır süre gelen bir yola ait ritüelin anlatısıdır. Bu mitik anlatıyla Alevi inanç ve ritüellerinin kökeni tasavvufi semboller ve remizlerden oluşan sırlı bir dil ile kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Alevi inancının mitik ve teolojik arka planı, *Kırklar* anlayışı üzerine kurulur. Alevi inancının sürekliliğini sağlayan erkân kuralları ve ritüel yapısının kökeni, Kırklar adı verilen gaip erenler topluluğuna ve onların gerçekleştirdiği kabul edilen ya da onların tasarruflarında gerçekleştiğine inanılan ritüellere dayanır. Özetle Kırklar; Alevilikte *yolun kurucuları* ve *ibadet ritüellerinin kaynağı* yani inancın üzerine inşa edildiği mitik ve tasavvufi anlayışın temeli olarak görülür (Akın, 2020a: XI; 4). Alevi inancının temel taşlarından olan Kırklar miti bütüncül bir yapıyla oldukça derinlemesine ele alınıp incelenmiştir. Bu çalışma günümüze kadar Kırklar miti, motifi ve inancı hakkında yapılmış en kapsamlı bilimsel çalışmadır. Kırklar motifinin Alevi inancındaki yeri ve önemi, bu motifin mitik kökeni üzerinde durulmuş olması bu kitabı diğer çalışmalardan ayıran en belirgin özelliğidir.

Kitap (2020) “Önsöz”, “Giriş”, “*Kırklar Sayısı* ve Türk Kültüründe *Kırklar* Kavramına Genel Bir Bakış”, “Alevilikte Kırklar”, “Mit-Ritüel İlişkisinden Tasavvufa Alevilikte Miraç ve Kırklar Cemi” adlı üç bölüm ile “Sonuç” ve “Kaynaklar” kısmından oluşmaktadır.

Bu çalışma Alevilik alanında yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Alevi inancına ait çok fazla yazılı kaynak mevcut değildir. Alevi ritüelleri genellikle sözlü olarak icra edilmiş ve kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılmıştır. Yazılı birçok kaynak ise büyük bir özenle saklanmış adeta sır edilmiştir. Yazılı kaynakların çoğu mürşitler veya pirlere tarafından saklanmıştır. Bu bilgilerin ihtiyaç duyulan kısımları cem ayinlerinde topluluğa sunulmuştur. Değişen şartlarla birlikte Alevi-Bektaşî inancı açısından birçok tehlike baş göstermeye başlamıştır. Bülent Akın, *Kırklar* kitabını bu tehlikeli gidişatı öngördüğü için kaleme almıştır. Bülent Akın, *Kırklar* kitabını yazma amacını şu sözlerle dile getirmiştir:

Cem ritüelleri, Kırklar Cemi'nin yeniden canlandırıldığı ve bu vesileyle Aleviliğe ait mitik ve tasavvufî bilginin yaşanarak öğrenildiği ortamlardır. Geleneksel yapısını muhafaza eden Alevi ocaklarının her geçen gün azalmasıyla bu yapıya bağlı icra edilen cem ritüelleri de yok olmaya yüz tutmuştur. Bu süreçte mitik kökeni ve tasavvufî arka planı, ritüel içerisinde anlam kazanan bütün icra ve metinlerin gerek inanç mensuplarından gerekse inanç dışından araştırmacılar tarafından asıl bağlamından uzak bir şekilde yorumlanmaya ve değerlendirilmeye başlandığı gözlemlenmiştir (Akın, 2020a: XI). Elimizdeki bu çalışma bu tehlikeli durum için kaleme alınmıştır.

“*Kırk Sayısı*” ve *Türk Kültüründe “Kırklar” Kavramına Genel Bir Bakış* adlı birinci bölümde Kırk Sayısının Büyüsü ve Evrensel Kutsallığı, Türklerde “Kırk” Sayısı, Türk Kültüründe “Kırklar” Kavramı hakkında, yerli ve yabancı kaynaklar kullanılarak bilgi verilmiştir. Birinci bölüm adeta genel bilgilerin verildiği bir bölüm olmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümü Alevilikte Kırklar başlığını taşımaktadır. Bu bölüm *Ricâlü'l-Gayb, Abdallar ve Kırklar İlişkisi Üzerine, Alevi Yazılı Geleneğinde Kırklar ve Alevi Sözlü Geleneğinde Kırklar ve Alevi Sözlü Geleneğinde Kırklar* adlı üç alt başlıktan oluşturulmuştur. İkinci bölümde Alevi ritüellerinin dayandığı yazılı ve sözlü kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. Aleviliğin Yazılı Kaynakları kısmında bu kaynakların hangileri olduğu hakkında oldukça geniş bilgi verilmiştir. Alevilerin yazılı kaynakları yoktur eleştirisine cevap mahiyetinde olan bu bölüm son derece değerli bir kısım olmuştur. Buyruk, Erkânnâme ve Kelâm-ı Serencam kitaplarının yanı sıra velâyetnâme ve menâkıbnâmeler, Maktel-i Hüseyin, Hüsniye, Gülizar-ı Hasaneyn, Hz. Ali Cenknâmeleri, Müseyip Gazi Destanı ve Ebu Müslim Destanı Alevilerin yazılı kaynakları içinde yer alır. Akın'a göre *Buyruk, Kelâm-ı Serencam ve Erkânnâme nüshaları Alevi inancının esaslarına, ibadet kurallarına, ritüellerin icra biçimlerine ve inanca ait çeşitli uygulama, kavram ve terimlerin açıklamalarına en geniş ve ayrıntılı biçimde yer veren eserlerdir. Bu eserlerdeki sembolik aktarımlara ait Aleviliğe özgü tasavvufî izahlar, Alevi inancına mensup topluluklar açısından oldukça önemli sır (gizli) bilgi olarak kabul edilir. Bu metinlerde karşımıza çıkan anakronizm, olağanüstülükler, don/şekil değişme motifleri ve daha birçok husus, inanç mensupları için zahirî ilimler ile izah edilemeyecek bâtın ilmine yönelik sembolik anlamlar taşır* (Akın, 2020a: 53-54). Aleviler Buyruk ve Kelâm-ı Serencam konusunda oldukça tutucu davranmışlardır. Alevi yol kurallarının anlatıldığı bu eserlerin inanç mensubu olmayan kimselerle paylaşılması söz konusu değildir. Kutsal kabul edilen bu kitaplarda yazılı olan bilgiler sır olarak kabul edilmiştir. Velâyetnâmeler ve menâkıbnâmeler konusunda kısmen daha esnek davranılmıştır. Bunlar Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, Makalat, Abdal Musa Velâyetnâmesi. *Alevi Sözlü Geleneğinde Kırklar* adlı kısımda Kırkların; dedelerin gülbank ve dualarında, düvaz imam, tevhid, deme, miraçlama, semah, mersiye vb. manzumeler içinde kullanımı örneklerden hareketle incelenmiştir. Akın'ın tespitlerine göre sözlü gelenek içinde yaşayan ve aktarılan bu manzum metinler; Aleviliğin erkân/ yol kurallarını, inanç esaslarını, ibadet ve ritüellerini ayrıntılı olarak tasvir etmek, açıklamak ve sonraki kuşaklara öğretmenin yanı sıra inancın sürekliliğini de sağlar. Bu metinler Buyruk, Erkânnâme, velâyetnâme ve menâkıbnâmelere kıyasla daha ayrıntılı metinlerdir. Öyle ki Alevi inancına mensup birçok birey, Kırklar'ı yazılı eserlerden ziyade bu manzumelerden ve âşıkların şiirlerinden öğrenir (Akın, 2020a: 77-78).

Çalışmanın üçüncü bölümü *Mit-Ritüel İlişkisinden Tasavvufa Alevilikte Miraç ve Kırklar Cemi* başlığını taşır. Bu kısım Alevi inanç sır kapısının kısmen aralandığı kısımdır. Her ne kadar sır kapısı aralanmış olsa da her okuyanın mutlak suretle sırta vakıf olması mümkün olmayacaktır. Akın'a göre Alevi inancında sözün bir zâhir bir de bâtın olmak üzere iki yüzü vardır. Bir sözün her kapıda ayrı ayrı şerhi mevcuttur (Akın, 2020a: 166).** Bu kısımda yolun sır dili hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler Cebrail'in Getirdiği Burak'tan Sidretü'l-Münteha'ya, Kâbe Kavseyin ve Ev Ednâ Sırrı, Nübüvvetten Velâyete Geçişin İdrakı, Ete Kemiğe Bürünen Kırklar, Cem Ritüellerindeki Hizmetlerin Mitik Kökeni ve Tasvufî Dili, Alevilikte Zuhur ve Kırklar Cemi'nin Yeniden Zuhuru başlıkları altında verilmiştir.

** Alevilikle ilgili terimler, kavramlar, tanımlar için bkz. Bülent Akın, Kızılbaz Oğuzlar ve Şah İsmail'in Anayurdu Diyarbakır, Kitabevi Yayınları, 2020b.

Sonuç kısmında Bülent Akın çalışmasında elde ettiği bulgulara yer vermiştir. Akın'a göre Alevi inancı, ritüelleri ve ibadetlerinin mitik kökeni ve bâtinî yönü mit-ritüel ve tasavvufi açıdan bütüncül bir bakış açısıyla geleneksel referanslar göz önünde bulundurularak analiz edilmelidir. Aksi takdirde Aleviliğin asıl bağlamından uzak şekilde yorumlanmasının önüne geçilemez. Ayrıca disiplinler arası bütüncül bir bakış açısıyla yapılacak inceleme ve analizlerin Alevilik hakkında birçok bilinmeyi aydınlatacağını söyler. Akın'ın son tespiti ise *Kırklar* inanışının Alevi inanç sistemi içinde yer alan bir kült olduğudur. Ona göre bu tespit bundan sonraki Alevi inancının mitik ve tasavvufi temelleri hakkında yapılacak çalışmaların seyrini belli oranda değiştirecektir.

Alevi inancı üzerine son yıllarda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların çoğu geleneğin dışında olan araştırmacılarca yapılmıştır. İnanç en hassas alandır. Hele ki inancın sır dili, o topluluğa ait olmayana açılmaz. Öyle ki yolun talibine bile bu sır dilinin bütün şifreleri verilmez. Dört kapı, sırların öğrenilmesindeki dört eşiği temsil eder. Yolun talibi, rehberi, piri, mürşidi aştığı ya da geçebildiği eşiğin kendisine sunabileceği sırlara vakıf olur. Alevi topluluğuna mensup olan bir bireyin bile, ritüellerin sır dilinin her aşamasını bilmesi mümkün değil iken geleneğin dışında olan insanların buna vakıf olmaları bu konu hakkında bilgi sahibi olmaları söz konusu olamaz. İşte bu sebepten yapılan çoğu çalışma özellikle icra, bağlam ve kullanım alanında eksik kalmıştır. Alevi toplumuna mensup olmayan araştırmacılar tarafından yapılan çalışmaların çoğu, tarihsel ve sosyolojik analizlerden öteye gidememiştir. Topluluğa mensup olan araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda ise durum kısmen daha iyidir. Ama bu çalışmalarda bile bütün sırlar ifşa edilmemiştir.

Kaynakça

- Akın, B. (2020a). *Mitten tasavvufa alevi ritüellerinin sır dili kırklar*. İstanbul: Kitabevi.
Akın, B. (2020b). *Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail'in anayurdu Diyarbakır*. İstanbul: Kitabevi.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).